

25.97x12.49	2/2	עמוד 19	הארץ - כותרת	15/11/2019	70795075-0
מאגנס - הוצאת ספרי - 25910					

קולבובסקי. תחתיו המועדון הגיע להישגי שיא צילום: הארכיון האישי של חורחה קולבובסקי/הוצאת מאגנס

שחקני אתלטיקו אטלנטה בשנת 1969. לדברי ריין, הכדורגל חיבר בין יהודים ספרדים ואשכנזים, ציונים ולא-ציונים

מצאו בית במגרש: כדי להשתלב, יהודי ארגנטינה אימצו לעצמם קבוצת כדורגל

קבוצת אתלטיקו אטלנטה שימשה את היהודים שהיגרו לבו אנוס איירס בניסיון לנפץ את הדימוי השברירי שיוחס להם

עופר אדרת

שכפולין ב-1912, והיגר לבואנוס איירס כשהיה בן 15. משפחתו עזבה את מורח אירופה בשל עוני, אפליה, אנטישמיות ופוגרומים. במקצועו היה מרטש דיוקנאות. אביו, יהודי דתי, כיהן כשמש בבית הכנסת ברחוב מוריניו בשכונה. בשנות ה-30 ייסד וניהל קולבור בסקי קרנות סיוע למהגרים. אם נזקקתם למישהו שיצבע את ביתכם, ימצא שידוך לבנכם או בתכם, ייתן מענה לבעיה משפחתית או בריאותית, או ישיג סיוע לעסק הקטן שהקמתם, יכולתם לבקש הלוואה מאחד מאותם מוסדות קטנים, כותב ריין בספרו.

לאט לאט הוא צבר כוח והשפעה במוקדים שונים, עד שבאמצעות שנות ה-50 המפלגה הקומוניסטית, שבה היה חבר, הביאה אותו למועדון הספורט אטלנטה, כדי לחזק את אחיזתו בשכונה. בתמונת המהגר היהודי בארץ לין נראה כמי שנקלט היטב בארץ החדשה: גבוה, רחב כתפיים, משופם ובעל נוכחות גופנית מרשימה ומאיימת משהו, כדברי ריין. למרות השתלבותו בחברה הארגנטינית, קולבובסקי לא נזח את יהדותו. בין היתר, חגג את פסח וראש השנה בתפילה ובשרים, התפלל בעברית ודיבר בבית בידיש. בניגוד לאחרים, הוא גם שמר על שם משפחתו היהודי ולא התבייש במבטא היהודי-פרו. לני הכבד שהיה לו כשדיבר ספרדי. בתקופת נשיאותו, הקבורה היתה "בין חמש הקבוצות הכי טובות בבואנוס איירס והסביבה", כדברי ריין. "היא הפגינה ביצור עים מעוררי התפעלות ועשתה היסטוריה".

טובות בבואנוס איירס והסביבה", כדברי ריין. "היא הפגינה ביצור עים מעוררי התפעלות ועשתה היסטוריה".

טובות בבואנוס איירס והסביבה", כדברי ריין. "היא הפגינה ביצור עים מעוררי התפעלות ועשתה היסטוריה".

טובות בבואנוס איירס והסביבה", כדברי ריין. "היא הפגינה ביצור עים מעוררי התפעלות ועשתה היסטוריה".

טובות בבואנוס איירס והסביבה", כדברי ריין. "היא הפגינה ביצור עים מעוררי התפעלות ועשתה היסטוריה".

טובות בבואנוס איירס והסביבה", כדברי ריין. "היא הפגינה ביצור עים מעוררי התפעלות ועשתה היסטוריה".

היהודית" לחלק בלתי נפרד מרבות המועדון, כשם שאייאקס באמסטרדם וטוטנהאם בלונדון – הפועלות שתיהן בשכונות "יהודיות" – נחשבות אף הן מועדונים "יהודיים". אטלנטה היה מאז ומעולם מוקד המשיכה העיקרי ליהודים "חולי כדורגל" בבואנוס איירס, ומועדון הכדורגל המקצועני היחיד שנחשב ל"יהודי", אומר ריין.

הכדור הוא לכל

כל חוקר שמתעניין בהגירה ובקליטה יודע, שמאז התמסד במחצית השנייה של המאה ה-19, הכדורגל מעמיד זירה שבה קבוצות אתניות שונות יכולות להשתלב

בתוך החברה והאומה ולאשש את זהותן, תוך עקיפת האליטה. מסיבה זו, ריין בחר לעשות את מה שעד לא מומן היה בגדר בלתי אפשרי בחוג להיסטוריה באקדמיה הישראלית: לייחד מחקר היסטורי שלם לכדורגל. מחקר שבחון, בפעם הראשונה, כיצד גיבשו יהודי ארגנטינה את זהותם הלאומית והאתנית בתוך אצטדיון הכדורגל ומחוצה לו.

"בשנים האחרונות יש חוקרים שונים שכותבים על אגודות הספורט, מתוך ההכרה בכך שמועדונים כאלה – על תרבותם ופילנתרופיהם הפוליטית הפנימית, על יחסיהם עם ארגונים קהילתיים אחרים, ועל ההיסטוריות והמסורות שלהם – הם בהחלט זיכרון חברתי ופוליטי, שראוי לחקור אותה", אומר ריין. הוא מודה שלפני כשלושה עשורים, כשכתב את הדוקטורט שלו, איש לא היה מאשר לו לעסוק בכדורגל כמושא מחקר. את עבודת הדוקטורט שלו ייחד לבסוף לברית פרנקו-פרו וליחסי ספרד וארגנטינה לאחר מלחמת העולם השנייה. ואולם כיום, לדבריו, הבושה נעלמה, וכמה מתלמידיו עוסקים מעל לראש במחקר היסטורי על כדורגל, כאילו היה נושא כאחד הנושאים.

"ההתחקות אחר ההיסטוריה של 'אטלנטה' ושל אוהדיו מלמדת אותנו על השתלבותם חברתית של המהגרים היהודים ושל צאצאיהם שנולדו בארגנטינה", אומר ריין. "היהודים ומיעוטם אחרים יכלו למחוק את זכרונם באמצעות אימוצו של הספורט הלאומי", הוא מדגיש. מבחינת הדור הראשון להגירה היהודית ממזרח אירופה לארגנטינה, ההשתייכות למועדון היתה דרך להפוך לארגנטינאים. "ביסודו של דבר, ספורט אינו רק סמן של זהות חברתית שכבר התבססה, אלא גם אמצעי ליצירת זהות חברתית חדשה", לדבריו. הדור השני, ילידי ארגנטינה, היו מוכנים לשלב את הזהות הלאומית

הארגנטינית בתוך הפסיפס התרבותי שלהם, בניסיון להתנייד כלפי מעלה. "החברות במועדון היתה עבורם גם דרך לשמירה על מרכיב זהות אתנית יהודית", כדברי ריין. ואילו לדור השלישי זו היתה מסורת משפחתית, לפני הכל. ואולם דרך המחקר של מועדון הכדורגל אטלנטה גילה ריין כי הכדורגל לא היה רק דרך ליצירת קשר בין יהודים ולא יהודים, אלא גם מרחב יחיד מסווג לאינטראקציה בין יהודים מקבוצות שונות: ציונים ולא ציונים, אשכנזים וספרדים, כאלה שהשתייכו לקהילה ומי שהיו נטולי שיוך מוסדי. גם מקורותיו של המחקר היו יוצאי דופן. בין היתר, הם כללו פרוטוקולים של הנהלת אטלנטה, הדוחות השנתיים של המועדון, עיתונות התקופה ושאר ריין לא היה צריך להרחיק לכת כדי למצוא מרואיינים למחקר. משפחתה של רעייתו היתה בדיוק מה שחיפש: יהודים שהיגרו ממזרח אירופה לארגנטינה ונטשו מעו שם, בין היתר בזכות הכדורגל. ריין סיפר על מריו פריד וחורחה ביכמן, שני דודים של רעייתו, "היהודים מפולין שהשתקעו בווינה קרספו כמה שנים לאחר הקמתו של המועדון ומעולם לא הצליחו להיפטר מהמבטא היידי שלהם". לדבריו, אחת מדרכי ההסתגלות שלהם "היתה להתחיל לאהוד את קבוצת הכדורגל המקומית". ילידיהם, נכדיהם וניניהם, שנולדו בארגנטינה, שמרו את הנאמנות המשפחתית לאטלנטה אפילו אחרי שעברו לאזורים אחרים בעיה נוכח ההצלחה שזכה לה ספור של ריין, שתורגם כעת לעברית אחרי שכבר פורסם בארגנטינה ובארצות הברית, קשה שלא לתהות מה ל"עם הספרד", ששם דגש ברוח ולא בחומה, ולכדורגל?

הציונות, בראשית דרכה, טיפחה את מיתוס היהודי "החדש", שבניגוד לאחיו בגולה היה חזק ובריא, "כשיר לעמוד באתגרים הפיזיים והאינטלקטואליים הכרוכים בייסודה של מדינה ריבונית בארץ ישראל", כדברי ריין. אולם ביהודים שנותרו בגולה – אלה שלא השתתפו בהפרחת הש"ממה" – דבק דימוי סטריאוטיפי של אינטלקטואלים שבריריים. ריין טוען כי לא כך היה המצב בארגנטינה. "רבים מהמהגרים היהודים החדשים לארגנטינה לא היו משכילים מאוד, וגם לא מחוכמים עמוקות ליהדות הדתית האורתודוקסית. הספורט שיחק תפקיד חשוב בחייהם, הן כסביבה העירונית והמודרנית של בואנוס איירס והן במקומות אחרים", הוא אומר.

בארגנטינה התנהג כארגנטינאי, נא, הם אמרו לעצמם. כך, רוב היהודים אימצו בלהט את ההזדהות

דמויות שנפתחו להם כמולדתם תם החדשה ועשו כל שביכולתם כדי להפוך לארגנטינאים. אצל רבים מהם היתה כרוכה בכך אהבה לספורט בכלל, ולכדורגל בפרט – ענף הספורט הפולארי ביותר במדינה, מסביר ריין. היהודים אף ניצלו את השתתפותם ב"חוויה לאומית" משותפת להם ולוותיקים, "כדי לפוגג כל מיני סטריאוטיפים ואמונות, כאילו היהודים הם זרים שאינם מסוגלים או מוכנים להיטמע", לדיברי ההיסטוריון.

במחקרו הוא ניפץ גם את הסטיגמה שלפיה "אין מראדונה יהודי". מאחוריה מסתתרת ההנחה כי שחקנים יהודים לא נזכרו צלחה בכדורגל הארגנטיני. בניגוד לספורטאים יהודים אחרים במקומות אחרים בעולם שעשו היסטוריה, דוגמת הנק גרינבך, רד אורבך, מו ברג או מארק ספיץ. "בארגנטינה לא היו יהודים רבים שנהפכו לאלופים, אך אין זה אומר שאף ספורטאי יהודי לא עשה לעצמו שם בארגנטינה", אומר ריין.

הרשימה שלו כוללת בין היתר את לאופולדו בארד, הקפטן הראשון של ריבר פלייט וגם נשיאה המייסד; עזרא סוויד, ששיחק כחלוץ בראסינג ובנבחרת הלאומית; אהרון נרפיץ, שחקן הגנה בריבר ובנבחרת הלאומית (חברו לקבוצה התקשו להגות את שמו, ולימים גם חזאן פאבלו סוריין, ששיחק כמגן שמאלי בריבר ובקבוצות צמרת באירופה. כמו כן היו חוסה פקרו, ששיחק בארנטינינוס ג'וניורס ואימן את נבחרת ארגנטינה וקורלומביה; ודניאל בריילובסקי, קשר שכיכב באינדפנדינטה, בטרם הצטרף למכבי חיפה ואף שיחק בנבחרת ישראל.

גם באטלנטה היו כמה כוכבים יהודים. אחד הבולטים שבהם היה חוסה לייטרמן, בן למשפחה ששלושת בניה היו שחקני כדורגל ידועים. חוסה, שנולד ברוססאריו ב-1914, היה חלוץ מרכזי שהרכבה להבקיע. הכיניו שהודבק לו, "חיימה", נועד להבליט את מקורותיו היהודיים. שחקן אחר, פביאן לגמן, החל את דרכו באטלנטה ושיחק ב-1988 במכבי חיפה. ריין מציין, כי לאטלנטה היו גם אוהדים ושחקנים יהודים ממוצא ספרדי, ולא רק אשכנזים. השוער פנסיין (בן ציון) מוסקוניה, שעבר לאטלנטה ב-1940, היה אחד מהם. לחגיגה היהודית, עם זאת, יש גם צדדים שליליים. תפיסת אטלנטה כמועדון של יהודים היא במידה רבה זיהוי שכפר אוהדים יריבים מבחוח, כפי שריין מסביר, וכך, אוהדי הקבוצות היריבות צועקים בעשורים האחרונים לעבר אוהדי אטלנטה סיסמאות אנטישניות, כמו "הנה מגיע היטלר כמו רד הרחוב, בא להרוג יהודים כדי להכין סכונ" ובזמן מלחמת המפרץ

– "אולה, אולה, סדאם חוסיין". באמצע שנות ה-90, לאחר הפיגועים בשגרירות ישראל ובבניין של ארגון הקהילה היהודית בבואנוס איירס, אוהדי אול בויס קראו: "פוצצנו לכם את השגרירות, פרצנו לכם את המרכז הקהילתי, נשרוף לכם את המגרש כדי שלא תתעסקו עם אף אחד".